

عقل و جهل سرآغاز کتب روایی شیعه/ جایگاه عقل در اسلام درنگاه یک خاورشناس

رئیس مؤسسه معارف وحی و خرد متون روایی اسلام را به مانند قرآن سرشار از تمجید عقل و علم و نکوهش جهل خواند و گفت: آنجا که جهل در برابر عقل است دعوت قرآن به کنار گذاردن امیال نفسانی و زندگی عقلمدارانه است و برای درمان آن بخش از جهل که مقابل علم است، دستورات فراوانی در کتاب و سیره پیامبر اسلام وجود دارد.

رئیس مؤسسه معارف وحی و خرد متون روایی اسلام را به مانند قرآن سرشار از تمجید عقل و علم و نکوهش جهل خواند و گفت: آنجا که جهل در برابر عقل است دعوت قرآن به کنار گذاردن امیال نفسانی و زندگی عقلمدارانه است و برای درمان آن بخش از جهل که مقابل علم است، دستورات فراوانی در کتاب و سیره پیامبر اسلام وجود دارد.

حجت الاسلام علی نصیری رئیس مؤسسه معارف وحی و خرد درباره تعبیر قرآن از «نادانی«؛ به خبرنگار مهر، گفت: در قرآن جهل دو معنی دارد یکی جهل در برابر عقل و دیگری جهل در برابر علم است. جهل در برابر عقل در تعبیر قرآن به معنی لغوی هوا است. عقل چون از «عقال« می آید به معنی «منع« است. انسانی که عاقل است مراقب کارهای خود است که دچار اشتباه و لغزش نشود و انسان جاهل، کسی است که عقل بر رفتار او حکم نمی کند و رفتار سبکسرانه همراه با لغزش، آلودگی و کوتاهی در ساحت پروردگار دارد.

وی تأکید کرد: قرآن مکرر این مسئله را مورد تأکید قرار می دهد، به طور نمونه از زبان حضرت یوسف (ع) می فرماید: قَالَ رَبِّ السَّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونِي إِلَيْهِ وَ إِلَّا تَصْرَفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْنُ إِلَيْهِنَّ وَ أَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ (یوسف - 33) یعنی؛ (یوسف) گفت: پروردگارا! زندان نزد من محبوبتر است از آنچه اینها مرا بسوی آن می خوانند! و اگر مکر و نیرنگ آنها را از من باز نگردانی بسوی آنان متمایل خواهم شد و از جاهلان خواهم بود.

این مدرس و پژوهشگر افزود: تعبیر دیگری که در قرآن درباره جهل آمده است، جهل در مقابل علم یا آگاهی است در این صورت عالم کسی است که می داند و جهل در مقابل علم یعنی کسی که آگاهی لازم را ندارد و خودش را در مسیر آگاهی قرار نمی دهد.

نصیری یادآور شد: درباره علم و آگاهی قرآن تأکیدات فراوان دارد؛ از جمله در آیات نخستین سوره علق و سوره قلم خداوند به قلم سوگند می خورد و این گویای جایگاه ویژه در آموزه های دینی ماست.

وی تأکید کرد: بسیاری از خاورشناسان بر این نکته تأکید کردند از جمله خاورشناس مجاری در کتاب «محمد(ص) پیامبری که باید از نو شناخت«؛ می گوید: من به مسلمانان تبریک می گویم که در آیات نخستین که بر پیامبر نازل شده سخن از خواندن و علم آگاهی است اما در آغاز کتاب تورات که صفر پیدایش است در مورد درخت ممنوعه می گوید که این درخت معرفت بود که آدم و حوا از آن خوردند و این نقطه ضعفی برای این کتاب مقدس است که بر اساس آن خداوند انسان را از معرفت باز می دارد!

رئیس مؤسسه معارف وحی و خرد درباره راه درمان جهل از دیدگاه قرآن گفت: آنجا که جهل در برابر عقل است دعوت قرآن به این است که انسان هوی و هوسها و امیال نفسانی را کنار بگذارد و عقلمدارانه زندگی کند؛ چراکه عقل انسان را دعوت می کند که در حوزه بندگی خدا بندگی کند و در حوزه اخلاق اجتماعی نیز حقوق مردم را پاس بدارد و حتی در اخلاق زیستی به محیط زیست احترام بگذارد. این پیام عقل است؛ خداوند متعال برنامه و کتاب و شریعت داده و فرموده که با این برنامه حرکت کنید.

وی تأکید کرد: ما در آموزه های اسلامی برای درمان آن بخش از جهل که مقابل علم است- یعنی مبارزه با جهل و ناآگاهی - دستورات فراوانی داریم. همچنین این رهنمودها را در سیره پیامبر(ص) و ائمه اطهار(ع) می بینیم. مثلاً وجود مقدس پیامبر اسلام(ص) در جنگ بدر اعلام فرمود که اگر هر اسری 10 مسلمان را با سواد کند آزاد می شود و یا ایشان اصحابشان را به علم آموزی فرامی خواندند و حتی به آموختن زبان سریانی و عبری آنها را تشویق می کردند.

حجت الاسلام نصیری با بیان اینکه آموزه های کتاب و سنت لبریز از تشویق علم و عالم و نکوهش جهل و ناآگاهی است، افزود: معتبرترین کتاب روایی ما کتاب «کافی«؛ مرحوم ثقة الاسلام کلینی است که اولین باب آن «کتاب عقل والجهل« است که به نقل روایات زیبایی درباره عقل و علم پرداخته است و اولین روایت این کتاب در فضیلت عقل است که مضمون آن این است که خداوند اولین چیزی که آفرید عقل بود و به عقل اعلام فرمود که تو محبوب ترین آفریده من هستی.